

Жижин Артем Вадимович,
аспірант кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Нажаль, за останнє десятиліття в Україні набуло значного поширення таке явище як наркоманія та зростання кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Наприклад, лише за 9 місяців 2020 року неповнолітніми вчинено 98 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 307 КК України та 46 – ст. 309 КК України[1]. Такі антисуспільні діяння набувають усе більших масштабів і стають серйозним соціальним чинником, який негативно впливає на життя, здоров'я та благополуччя громадян. Особливу тривогу викликає поширення наркотиків серед неповнолітніх. З кожним роком кількість залежності від наркотиків серед молоді зростає. Це і наркоманія, і токсикоманія, і тютюнопаління, зловживання ліками, енергетичними напоями, алкоголем тощо. Щороку наркозалежні особи та особи, що перебувають у стані наркотичного сп'яніння, скоюють понад 10 тисяч злочинів, серед яких бивства, розбійні напади, пограбування, крадіжки.

Особа неповнолітнього злочинця характеризується фізичними, соціально-демографічними даними; чинниками, що мали вплив на формування і здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподілу ролей між співучасниками тощо [2, с. 546]. Система ознак особи злочинця складається крім демографічних даних, ще і з моральних якостей та психологічних особливостей (наприклад, риси характеру) тощо. Певна частина таких ознак розробляється із врахування можливості їх співставлення з даними інших елементів криміналістичної характеристики. Крім зв'язку «злочинець-потерпілий-злочинець» можуть бути й інші взаємозв'язки, наприклад: «сліді злочину-спосіб вчинення-злочинець», «місце-час вчинення-злочинець», «місце-обстановка-злочинець» тощо [3, с. 39].

Особа неповнолітнього злочинця, пов'язаного з незаконним обігом наркотиків, має особливе значення для розуміння предмета посягання і способу вчинення кримінального правопорушення. Можливо також встановити прямий зв'язок між елементами «особа неповнолітнього злочинця» і «спосіб злочину», який виражається у тому, що лише неповнолітні особи можуть використовувати конкретний злочинний спосіб. Однак, на цей зв'язок впливають

побічні обставини, що належать до предмета злочинного посягання і обставинки злочину [4, с. 110].

У силу свого віку та відсутності життєвого досвіду, неповнолітні особи не здатні вірно оцінювати ситуацію, що склалася, не завжди розуміють протиправність своїх дій та часто не усвідомлюють небезпечність наслідків своїх вчинків. Реєструючись в групах, створених в різних соціальних мережах, під вигаданими іменами («ніками»), з метою легко заробити кошти для власних потреб і не залежати від батьків, неповнолітні, як правило, не вважають свої дії протиправними, а також легковажно розраховують на можливість уникнення відповідальності, оскільки, впевнені, що убезпечили себе від викриття правоохоронцями [5].

Важливе значення на формування особи неповнолітнього злочинця мають умови життя, моральні якості його батьків і виховання. Байдужість батьків до виховання підлітка спонукає його до пошуків авторитетних осіб, з якими можна спілкуватись на стороні. Тому такі підлітки більш довірливі ніж дорослі, легко підпадають під вплив, зокрема із числа старших ровесників. З'ясування умов життя і виховання підлітка, який вчинив правопорушення, має велике значення не лише для встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню розглядуваних кримінальних правопорушень, а і для правильного вирішення питання про відповідальність неповнолітнього, визначення для нього міри покарання.

Важливим є також наявність дорослих підмовників та інших співучасників, які не лише сприяли всіляко протиправній діяльності неповнолітнього, але і могли втягнути його у таку діяльність.

Аналізуючи криміналістичну літературу [6, с. 873; 7, с. 532] ми виділили такі типи осіб неповнолітнього злочинця:

особи, які вперше вчинили таке кримінальне правопорушення під впливом конфліктної або критичної ситуації, їх поведінка і характеристики доволі позитивні;

особи, які вперше вчинили таке кримінальне правопорушення під впливом критичної ситуації, однак попередня їх поведінка була негативною (наприклад, вживання спиртних напоїв, наркотиків, куріння, втеча з дому тощо);

особи із загальною моральною деформацією, які раніше вчиняли різні правопорушення, притягувались до адміністративної відповідальності, направлялись в спеціальні школи для перевиховання;

особи із значною моральною деформацією, які представляють серйозну загрозу для суспільства, поведінка яких носить анти суспільний характер (наприклад, особи, які ухиляються від роботи і навчання, об'єднуються в підліткові злочинні угруповання чи входять у склад дорослої злочинної групи. Вони грубі, жорстокі, їх основна мета – збагачення, почуття влади.

Остання наведена вище група осіб неповнолітніх злочинців є найбільш небезпечною, оскільки вчинення кримінальних

правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів набуває ознак систематичності, масштабності та організованості. Знаходячись в такій групі у неповнолітнього виникає почуття анонімності, тобто почуття особистої безвідповідальності і безкарності.

Отже, вивчення особи неповнолітнього злочинця за даною категорією кримінальних правопорушень має важливе значення для встановлення інших елементів криміналістичної характеристики, оскільки вони тісно пов'язані між собою, взаємозалежні. З'ясування такої інформації уможливить встановити механізм злочину, слідову картину, вийти на співучасників, а також припинити розповсюдження наркотичних засобів.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–вересень 2020 року. Генеральна прокуратура України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo#.

2. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус та ін. К.: Центр учбової літератури, 2015. 704 с.

3. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко др.; под ред. В.К. Лисиченко. К.: Выщашк. Главное изд-во, 1998. 405 с.

4. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Харків, 1998. 277 с.

5. На Буковині за збут наркотиків засуджено неповнолітнього / 03.02.2020 р. / Українське право. URL: https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_public_prosecutor/na-bukovyni-za-zbut-narkotyktiv-zasudzhenon-povpovnlitnogo/.

6. Аверьянова Т.В. Криминалистика: учебник для вузов / под ред. проф. Р.С. Белкина. М.: НОРМА, 2001. 990 с.

7. Настільна книга слідчого / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. 3-те вид., перероб. і допов. К.: Ін Юре, 2011. 736 с.

Замула Богдан Анатолійович,

здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Криміналістична тактика як розділ криміналістики – це система наукових положень та рекомендацій, вироблених криміналістичною наукою, щодо використання тактичних прийомів слідчим, прокурором та захисником для здійснення ними тактичного впливу на психіку об'єкта такого впливу, спрямованого на подолання протидії, що